

Enkele interessante vondsten van lichenen en lichenicole fungi in Nederland III

Pieter van den Boom & Ab Masselink

P.P.G. van den Boom & A.K. Masselink. Some interesting finds of lichens and lichenicolous fungi from the Netherlands III.

Six species, *Absconditella sphagnum*, *Melaspilea ochrothalamia*, *Nectria rubefaciens*, *Opegrapha viridis*, *Pronectria oligospora* and *Strangospora ochrophora* are recorded for the first time for the Netherlands. More information on some rare or interesting species, viz. *Arthonia cinnabarina*, *Fellhaneropsis myrtillicola*, *Graphina anguina*, *Micarea confusa*, *Micarea misella* and *Placynthiella dasaea* is provided. Notes on morphology, ecology and on distribution are given.

Tijdens talloze privé-excursies in de provincie Drenthe zijn door de tweede auteur sinds de zeventiger jaren een aantal zeer interessante epifytische en terrestrische lichenen verzameld die nog niet eerder werden opgegeven in de standaardlijst voor lichenen en parasieten op lichenen (Brand et al. 1988), in de twee aanvullingen op die standaardlijst (Aptroot et al. 1991 en Van den Boom et al. 1994), of in recentere publicaties. Ook in de verslagen van recente werkgroepsexcursies naar Drenthe en van het hunebeddenonderzoek zijn er geen opgaven gedaan van de hier vermelde soorten. Overigens worden ook enkele vondsten uit Noord-Brabant vermeld.

De nieuwe soorten die voor Nederland worden opgegeven zijn: *Absconditella sphagnum*, *Melaspilea ochrothalamia*, *Opegrapha viridis* (Drenthe); *Nectria rubefaciens*, *Pronectria oligospora* en *Strangospora ochrophora* (Noord-Brabant). Daarnaast worden nieuwe locaties vermeld van de volgende bijzondere soorten: *Arthonia cinnabarina*, *Fellhaneropsis myrtillicola*, *Graphina anguina*, *Micarea confusa* en *Placynthiella dasaea*. Ook gegevens betreffende morfologie, ecologie en verspreiding worden vermeld.

Absconditella sphagnum Vězda & Poelt

De apotheciën zijn zeer klein, 0,1-0,2 mm in diameter, maar herkenbaar aan de roodbruine kleur. Dit enige tot nu bekende Nederlandse exemplaar groeide op een *Cephaloziella* sp., tussen *Odontoschisma sphagni*, *Cephaloziella connivens*, *Calypogeia* sp. en *Campylopus introflexus*. Van dit substraat is deze soort nog niet eerder opgegeven. *A. sphagnum* is van Schotland bekend van o.a. *Sphagnum capillaceum* en wordt door Wirth (1995) opgegeven van het boreale gebied tot centraal-Europa.

Locatie: Drenthe, Staatsboswachterij Grollo, veentje met hoogveen, omringd door naaldbos en gemengd bos. Op *Sphagnum magellanicum*, *S. papillosum*, *S. fallax*-bult met *Erica*, *Calluna*, *Empetrum* en *Eriophorum*, km-blok 12-12-42, 14 april 1994, leg. A. Masselink.

***Arthonia cinnabarina* (DC.) Wallr.**

Thallus bruin met een oranjerode tint (*Trentepohlia*-algen), thallus en de op soralen gelijkende apotheciën reageren negatief op C, apotheciën bleek grijs berijpt, ± rond en ± 0.5 mm in diameter. Op de stam van een volwassen *Fagus sylvaticus*, in gezelschap van *Arthothelium ruanum*, *Enterographa crassa*, *Graphis scripta*, *Opegrapha atra* en *O. vulgata*.

A. cinnabarina was in Nederland alleen bekend uit de vorige eeuw, van verschillende vondsten, vooral in het maritieme gebied, van Zeeland tot Groningen. In België is deze soort slechts van een paar plaatsen in het zuiden van de Ardennen bekend.

Locatie: Drenthe, Roden, km-blok 12-12-42, 14 april 1994, leg. A. Masselink.

***Fellhaneropsis myrtillicola* (Erichsen) Sérus. & Coppins**

Vele *Fellhaneropsis*-collecties van de tweede auteur, gemaakt in de provincie Drenthe blijken te behoren tot *F. myrtillicola* of *F. vezdae*. Diverse collecties zijn minder goed ontwikkeld en zijn daardoor niet met zekerheid op naam te brengen. Van *F. myrtillicola* zijn alleen de goed ontwikkelde collecties hieronder vermeld. Sérusiaux (1996) geeft een zeer uitvoerige beschrijving van deze soort, die voordien slecht bekend was. Er worden een zes-tal synoniemen genoemd, zelfs in de negentiger jaren werd deze soort als nieuw beschreven van Oostenrijk. Een curieus kenmerk is het voorkomen van pycnidiën welke ontstaan in het apothecium, tussen het hypothecium en het excipulum, er ontwikkelen zich daarin filiforme macroconidiën.

Voor Nederland wordt de eerste vondst vermeld door Spier (1994); Sérusiaux (1996) noemt voor ons land één vondst en vermeld de soort voor België als epifyl op *Buxus*, *Calluna vulgaris* en *Vaccinium* sp. div.

Geselecteerde locaties: Drenthe, Mantingen, Mantingerbos, op de stambasis en blootliggende wortels van *Ilex aquifolium*, km-blok 17-34-42, 28 oktober 1980, leg. A. Masselink; Norg, Norgerholt, op schors van een afgestorven *Sorbus aucuparia*-struik, km-blok 12-32-12, 15 april 1981, leg. A. Masselink; Amer, Amerholt, hakhoutbosje, km-blok 12-54-43, 5 februari 1980, leg. A. Masselink.

***Graphina anguina* (Mont.) Müll. Arg.**

Deze soort lijkt sterk op *Graphis scripta* maar de sporen zijn geheel verschillend. De sporen in deze collectie zijn 22-43 x 14-18 µm, sterk muurvormig en kleurloos. Op de stam van *Corylus avellana*, tussen thallus van *Graphis scripta*, in gezelschap van *Arthothelium ruanum* en *Porina aenea*. *Graphina anguina* is verder in Nederland bekend van slechts één locatie in de prov. Zeeland, Walcheren (Brand et al. 1988) van een jonge eik. Purvis et al. (1992) geven deze soort op voor de Britse eilanden en NW-Duitsland.

Locatie: Drenthe, Norg, Norgerholt, km-blok 12-32-12, 27 november 1975, leg. A. Masselink.

***Melaspilea ochrothalamia* Nyl.**

Volgens de Britse flora bezit deze soort een thallus dat zeer dun is en meestal na enige tijd verdwijnt. Omdat de apotheciën van deze collectie zich bevinden op en tussen het thallus van *Lecanora barkmaniana* was het niet mogelijk om thallus waar te nemen. *M. ochrothalamia* is herkenbaar aan de bruine ascosporen (18-20 x 7 µm) met een septum. Apotheciën zijn rond en zwart en herinneren aan *Buellia*. In een poging om meer materiaal te vinden van deze soort zijn alle collecties van *L. barkmaniana* in herb. P. v. d. Boom & M. Brand gecontroleerd, maar zonder resultaat. Van dit geslacht zijn nog niet eerder opgaven gedaan voor ons land.

Locatie: Drenthe, Vledder, op *Quercus robur*, km-blok 16-27-42, 11 september 1993, leg. P. v.d. Boom (nr. 15075).

***Micarea confusa* Coppins & van den Boom**

Dat het voorkomen van *M. confusa* niet beperkt was tot de met cadmium en zink vervuilde gronden in het zuidoosten van de provincie Noord-Brabant was al duidelijk tijdens de studie naar deze soort in de jaren tachtig (Coppins & Van den Boom 1995). In dat artikel worden 2 collecties vermeld van heidegebieden op enige km afstand van cadmium/zink-gronden. Onderstaande vindplaatsen geven aan dat deze soort een groot verspreidingsgebied heeft in ons land.

Locaties: Drenthe, Dalen, hoogveenrestant nabij reservaat Witten, km-blok 12-43-55, 5 mei 1981, leg. A. Masselink; Overijssel, Haaksbergen, Buurserzand, km-blok 34-37-12, 12 oktober 1981, leg. A. Masselink; Gelderland, Kootwijk, In *Cladonia/Polytrichum*-rijk Spergulo-Corynephoretum, op afstervende *Polytrichum piliferum* en grassen, km-blok 33-21-?, 15 oktober 1982, leg. A. Masselink; Stroesche Zand, in uitgestoven laagte, in *Cladonia cervicornis* - *C. strepsilis*-gezelschap, 32-28-?, 24 augustus 1986, leg. A. Masselink; Apeldoorn, op steile W-geëxponeerde berm van de snelweg Apeldoorn-Zwolle, terrestrisch op afgestorven mossen, km-blok ?, 18 maart 1982, leg. A. Masselink; Noord-Brabant, Liesselse Peel, hoogveenreservaat, terrestrisch over mos op een overigens kaal en beschaduwd turfwalletje, km-blok 52-42-?, 3 oktober 1977, leg. A. Masselink.

***Micarea misella* (Nyl.) Hedl.**

De eerste opgaven voor Nederland in Van den Boom (1998) waren zeer recent gedateerd en het betrof twee vondsten van het uiterste zuiden van Noord-Brabant, echter, in het herbarium van de tweede auteur bleken fertiele vondsten van de tachtiger jaren aanwezig. Het ziet er naar uit, dat *Micarea misella* een groot verspreidingsgebied heeft in ons land en getuige de collecties in herb. Brand (mond. med.) en andere recente vondsten, lijkt deze soort niet zeldzaam.

Locatie: Drenthe, Assen, Asserbos, op rottende stronk, km-blok 12-43-?, 21 april 1984, leg. A. Masselink; Havelte, Overcinge, op stronk van conifeer, km-blok 16-47-42, 11 augustus 1987, leg. A. Masselink.

Nectria rubefaciens Ellis & Everh.

Vruchtlichamen van deze licheenparasiet zijn als onregelmatige rood-bruine knobbeltjes gevonden op thallus van *Parmelia sulcata*. Eén Nederlandse vondst wordt vermeld in Sérusiaux et al. (1999). *N. rubefaciens* is verder bekend van de Britse eilanden, Scandinavië en Luxemburg.

Locatie: Noord-Brabant, Eindhoven/Geldrop, *Salix*-broekbos, km-blok 51-46-31, 12 december 1997, leg. P. v. d. Boom (nr. 19787).

Opegrapha viridis (Ach.) Nyl.

Op de stambasis van een volwassen *Fraxinus excelsior*, met begeleidende soorten als *Graphis scripta*, *Opegrapha atra*, *Porina aenea/chlorotica*. Door de ascosporen met ± 12 septen (40-55 x 5-7 μm) gemakkelijk te onderscheiden van de in habitus erop gelijkende soorten. In Europa komt deze soort voor van het westelijk deel van de Britse eilanden tot Duitsland (Purvis et al. 1992).

Locatie: Drenthe, Terheijl, km-blok 12-11-12, 11 december 1975, leg. A. Masselink.

Placynthiella dasaea (Stirt.) Tønsberg

Op de stam van een *Betula*, zonder begeleidende soorten. Deze soort overgroeide een groot deel van de stam en was bovendien erg goed ontwikkeld, met de bleekgroene soralen. In Tønsberg (1992), die het onderscheid met *P. icmalea* beschrijft, is een afbeelding geplaatst.

P. dasaea is voor het eerst in Nederland opgemerkt tijdens de voorjaarsexcursie naar Zuid-Limburg (Aptroot & Van Herk 1999). Soortgelijk materiaal is al eerder waargenomen in de provincie Noord-Brabant, maar gedetermineerd als *P. icmalea*. Een revisie van het *P. icmalea*-materiaal is dan ook noodzakelijk. Het is geen zeldzame soort, getuige vele recente vondsten.

Locatie: Noord-Brabant, Leende, km-blok 51-41-25, 23 februari 1998, leg. P. v. d. Boom (nr. 19840).

Pronectria oligospora Lowen & Rogerson

Deze soort is herkenbaar aan de zeer kleine roze puntvormige vruchtlichamen die voor een groot deel in thallus van *Punctelia subrudecta* zijn verzonken. Er werd een ruime hoeveelheid aangetroffen.

Locatie: Noord-Brabant, Heeze, *Salix*-broekbos met *Betula* tussen riet, op takken van *Salix* op *P. subrudecta*, km-blok 51-55-53, 25 februari 1998, leg. P. v. d. Boom (nr. 19843).

Strangospora ochrophora (Nyl.) R. Anderson

De zeer kleine oranje berijpte apotheciën op *Sambucus* tussen riet langs een *Salix*-broekbos. Deze soort groeide tussen het thallus van *Phaeophyscia orbicularis* die er massaal werd aangetroffen met *Psoroglena stigonemoides* en diverse algemene nitrofytische soorten.

Locatie: Noord-Brabant, N. van Helmond, km-blok 51-37-14, 28 februari 1999, leg. P. v. d. Boom (nr. 21742).

Met dank aan Maarten Brand en Dr. Paul Diederich voor de hulp bij het determineren van respectievelijk enkele lichenen en de lichenicole fungi met *Placynthiella dasaea*.

Literatuur

- Aptroot, A., P. van den Boom & L. Spier. 1991. Aanvullingen en wijzigingen in de Standaardlijst van de Nederlandse korstmossen. *Gorteria* 17: 159-152.
- Aptroot, A. & C.M. van Herk. 1999. Korstmossen in Limburg, voorjaarsweekend 1998. *Buxbaumiella* 49: 14-27.
- Boom, P.P.G. van den. 1998. Enkele interessante vondsten van lichenen en lichenicole fungi in Nederland II. *Buxbaumiella* 47: 40-43.
- Boom, P.P.G. van den, A.M. Brand & A. Aptroot. 1994. Aanvullingen en wijzigingen in de Standaardlijst van de Nederlandse Korstmossen II. *Gorteria* 20: 89-99.
- Brand, A.M., A. Aptroot, A.J. de Bakker & H.F. van Dobben. 1988. De standaardlijst van de Nederlandse korstmossen. KNNV-Wetenschappelijke mededeling 188.
- Coppins, B.J. & P.P.G. van den Boom. 1995. *Micarea confusa*: a new species from zinc- and cadmium-contaminated soils in Belgium and the Netherlands. *Lichenologist* 27: 81-90.
- Purvis, O.W., B.J. Coppins, D.L. Hawksworth, P.W. James & D.M. Moore. 1992. The Lichen Flora of Great Britain and Ireland. London: Natural History Museum Publications.
- Sérusiaux, E. 1996. Foliicolous lichens from Madeira, with the description of a new genus and two new species and a world-wide key of foliicolous *Fellhanera*. *Lichenologist* 28: 197-227.
- Sérusiaux, E., P. Diederich, A.M. Brand & P. van den Boom. 1999. New or interesting lichens and lichenicolous fungi from Belgium and Luxembourg. VIII (in druk).
- Spier, L. 1994. *Bacidia myrtillicola* Erichs. ook in Nederland. *Buxbaumiella* 35: 61-62.
- Wirth V. (1995). Flechtenflora. Ulmer. 661 pp.